

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 72.04

О.В.Бачинська

ФЕНОМЕН АРКИ В ЛІВАНСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ XIX – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТ.

В ліванській архітектурі XIX – першій половині XX ст. багато використовувались арки і іноді вони набували дивовижних форм, що не мають аналогів в світовій архітектурі. Природа цього явища цікава своєю унікальністю, особливо сьогодні, коли набуває актуальності звернення до історичної спадщини, в якому арочні форми посідають гідне місце серед інших архітектурних прийомів.

Явище застосування і формотворення арок в ліванській архітектурі XIX – першій половині XX ст. як феномен на тлі архітектури світу раніше не розглядалося.

Метою дослідження є вживання арок в ліванській архітектурі XIX – першій половині XX ст.

Арка в архітектурі з'явилася на світ в давні часи, як конструкція, що давала можливість перекривати великі простори. В історії її форма нерозривно пов'язана із конструктивною здатністю витримувати навантаження. Якщо з'являлася нова конфігурація, що відповідала будівельним вимогам, вона ставала невід'ємною частиною нового стилістичного напрямку. За час розвитку архітектури було створено достатньо різних арочних форм (1). Але порівняно з іншими архітектурними прийомами арка відігравала дещо другорядну роль і не дала сплеску архітектурної творчості, що навіть образливо для такої стала гармонійної і цікавої форми (наприклад, греко-римська ордерна система багато разів знаходила творче втілення в архітектурі, на основі її первісного вигляду було сформовано декілька стилів і не раз окремі деталі ставали частиною нового стилю).

У XX ст. з винайденням пластичного залізобетону тектонічна арочна форма втратила свою актуальність і стала лише символом історизму в архітектурі, що має місце в сучасному світі, але не набуває широкого застосування. Але це – хибний підхід до арки, бо притаманні їй криволінійні вигини, а подекуди поєднання кутів і кривих ліній роблять її унікальною серед світу прямих площин, її форми урізноманітнюють стиль, роблять її акцентом, притягують

погляд і серед масивів залізобетону створюють маленький клаптик гармонійного середовища, до якого тягне людину. Саме тому арочні форми набувають використання в сучасних інтер'єрах і все частіше до старовини звертаються при проектуванні, особливо індивідуальних житлових будинків.

Ліванський досвід унікальний тим, що надає приклад багатогранного використання арочних форм. І коли в подальшому ліванські архітектори відмовилися від своїх традицій на користь сучасніших на той час тенденцій, місцеві споруди втратили свій шарм і їх архітектура набула уніфікованого характеру.

У період розвитку Лівану з XIX до першої половини XX ст. вмістилося два архітектурних стилі. У XIX ст. Ліван був провінцією Османської Турції і вже багато століть його архітектура розвивалася під впливом східного стилю. У 1918 р. країна була передана під Французький Мандат і піддалася прямому впливу Франції. Ця політична подія стала переломним моментом, традиційні для Сходу форми змішалися зі французькою архітектурою того часу, а також з її історичним надбанням. Але дещо різні за зовнішніми даними стилі продовжують один одне, особливо у застосуванні арок, бо практично вся ліванська архітектура на той час складалася з них.

Витоки цього явища криються у декількох аспектах.

По-перше, цьому сприяли місцеві умови – м'який клімат, який зробив можливим створення великої кількості відкритих приміщень, в житловій архітектурі – відносно вільний статус жінок у домі, що дозволяв приміщення розкривати назовні. Таким чином, арочні конструкції вирішували перш за все функціональні потреби – створення затінених прибудинкових приміщень, віконних, дверних чи прорізів для провітрювання, і тому їх розташування на фасаді або в інтер'єрі було продиктовано внутрішньою структурою будівлі, розміщенням вікон та дверей.

По-друге, історія Лівану – унікальна, бо країна з глибокої давнини знаходилася під владою різних держав і тому для її архітектурної школи характерно поєднання традицій різних регіонів. Деякі з країн-завойовників разом зі своєю архітектурою приносили на територію Лівану і своєрідні арочні форми, які творчо переробляли місцеві майстри, адаптуючи певні архітектурні стилі до місцевих умов. У XX ст. до переліку арок, що вже мали місцеві зодчі у своєму арсеналі, додалися форми, характерні для історичної архітектури середньої Європи.

По-третє, використання арок, як декоративних елементів, логічно виходило із характеристик архітектури. Оскільки арочних форм в споруді було достатньо багато, вони відігравали роль декоративних деталей на контрасті з одноманітною поверхнею стіни, прикрашаючи будівлю з середини і з зовні. На

фасаді – створювали певну композицію, для акцентування кульмінаційних моментів якої використовували різноманітні форми.

По-четверте, застосовувалися міцні будівельні матеріали, з яких добре виготовляти арки: у ХІХ ст. – цегла або камінь, у ХХ ст. – залізобетон.

Таким чином, арка в ліванській архітектурі використовувалась як:

1. Конструктивний елемент;
2. Перфорація стіни системою прорізів;
3. Декоративний елемент для створення певної композиції.

Використовувати арку одночасно в трьох варіантах достатньо складно, мереживна декоративна форма або перфорація стіни багатьма отворами може не витримати навантаження, як конструкція (на території Лівану часто бувають землетруси). Тому ліванськими зодчими були розроблені прийоми використання по декілька арок одночасно. В таких композиціях арки, маючи різне призначення, доповнювали одна одну і виконували всі функції, що покладали на них.

У ХІХ ст. тектоніка цегляної чи кам'яної стіни накладала певні обмеження на вживання та формотворчість арок. Пропорції їх були вертикальні для запобігання руйнуванню, форми – не дуже складні. На той час арки широко використовувалися, як конструктивні елементи, вони були простої форми і часто накривали фрагмент стіни з цілою системою отворів. З великої кількості віконних, дверних прорізів, аркад прибудинкових приміщень створювали композицію, яку часто урізноманітнювали суміщенням на одному фасаді різних конфігурацій. Арки – акценти композиції могли мати незвичайну чи неконструктивну форму, наприклад, отвір замість замкового каменю і т. і.

У ХХ ст. почали використовувати залізобетонний каркас, як несучу основу будівлі. Арка більше не була елементом конструкції і не несла на собі навантаження, на перший план вийшли функції створення перфорованої стіни та декоративність. Віконними отворами або літними приміщеннями заповнювали весь простір між несучим каркасом, тому композиція різноманітних отворів та літніх приміщень отримала структуру, впорядковану горизонтально та вертикально. Використання пластичного бетону дозволило створювати мереживо прорізів та арок. Саме тому основним елементом виразності фасаду ставав блок віконних прорізів та літніх приміщень з багатим облямуванням, яке вирізнялося різноманітністю форм та часто індивідуальною конфігурацією. Пластичність бетону дозволила створювати майже всі відомі в архітектурі форми арок, прості і складні, але були винайдені і декілька нових форм, які більше ніде не зустрічаються в світі. Це складні мереживні арки, створені з двох чи трьох елементів за певними принципами.

Ліванський досвід створення арокних форм XIX – першої половини XX ст. в контексті світової спадщини дуже цікавий своїми знахідками і безумовно потребує подальшого вивчення. По-перше, він демонструє способи використання арок за різними потребами; по-друге, розкриває можливості створення різноманітних арокних композицій, використовуючи різні будівельні матеріали (цегла, камінь, бетон); по-третє, досвід створення прибудинкових приміщень арокними формами може бути корисний не тільки при м'яких погодних умовах Лівану, але і в сучасній архітектурі помірною клімату (до якого відноситься і територія України), де також широко використовують подібні приміщення; по-четверте, утворення нових арок і композицій з них демонструє закладені, але ще нерозкриті можливості цієї архітектурної форми, які при подальшому вивченні та розвитку можуть істотно збагатити мову сучасної архітектури.

Список використаних джерел:

1. Архитектурно-реставрационные термины: Методическое пособие; Под общей ред. И.А. Игнаткина. – К.: УСХА, 1990. – 152 с.
2. Ragette F. Architecture in Lebanon: The Lebanese House During the 18th and 19th Centuries. – Delmar, New York: Caravan Books, 1993. – 214 p.
3. Saliba R. Beirut 1920–1940. Domestic Architecture Between Tradition and Modernity. – Beirut: The Order of Engineers and Architects, 1998. – 129 p.

Анотація

В статті розглядається явище застосовування арокних форм в ліванській архітектурі XIX – першій половині XX ст., незвичайне для світової архітектури; умови його виникнення на території Лівану; способи використання арки; відмінності двох різних стилів XIX і XX ст. у вживанні арокної форми та потенціал, закладений в цьому феномені для сучасних митців.

Аннотация

В статье рассматривается явление применения арокных форм в ливанской архитектуре XIX – первой половине XX вв., необычное для мировой архитектуры; условия его возникновения на территории Ливана; способы использования арки; отличия двух разных стилей XIX и XX вв. в использовании арокной формы и потенциал, заложенный в этом феномене для современных зодчих.